

Међународне институције, створене после Другог светског рата, изгубиле су некадашњи значај. Чиме их заменити и да ли то може да заустави срљање у хаос? О томе како данас изгледа глобална агенда, у разговору са *Војно-индустријским куриром*, размишља Сергеј Караганов, научник који се бави међународним проблемима и декан Факултета за светску привреду и политику.

Да ли је у овом моменту могућ сусрет лидера држава који би у одређеној мери баштинио принципе конференције из Јалте 1945. године, када су били постигнути споразуми о будућем светском поретку?

Караганов: Теоретски, наравно, могућ је. Политика јесте добра и интересантна због тога што у њој има закономерности и правила, али нема апсолутне предодређености. То је у значајној мери вештина. Сфера политике је у највећој мери потчињена људској вољи, и ако лидери највећих држава одлуче да је потребно да се сретну и споразумевају, тако ће и бити. Друга је ствар, да ли је велика вероватноћа и има ли преке потребе. Експерти нашироко расправљају о могућем сусрету лидера три водеће државе, а то су данас САД, Кина и Русија. О томе су говорили и Кисинџер и Бжежински, и ја сам ту идеју стављао на дневни ред. Али, притом, нико не прави аналогију са Јалтом. Споразуми из 1945. године,

Пише: Сергеј Караганов
уторак, 28 март 2017 11:47

до данас носе неку негативну конотацију, углавном због принципа поделе света на сфере утицаја моћних држава. Рецимо, у зону утицаја СССР-а доспеле су и те земље које су од самог почетка тежиле да се из ње ишчупају. Али, свет се мења, и идеја поделе света на сфере утицаја, која сада изгледа застарело, може да се врати. Да, она је из прошлости, али у неком својству може да се покаже и као идеја будућности. Свет се сада налази у стању нарастајућег хаоса, појачава се ратна претња, и постојеће институције већ не излазе на крај са текућим изазовима. Присутна је потреба за некаквим новим принципом управљања светским политичким процесима. Али, лидере САД, Велике Британије и СССР-а, 1945. године, велики рат је натерао да се уједине. Без обзира на узајамно неповерење, различитост политичких система и мноштво других противречности, њима је била очигледна неопходност доношења заједничких одлука.

Сада нема великог рата, у многоме зато јер постоји нуклеарно наоружање, које донекле цивилизује свет и одвраћа владајуће кругове водећих држава од корака који су кадри да доведу до уништења човечанства. Ипак, ситуација постаје све мање стабилна, и све више предратна, независно од тога шта заправо желе данашњи лидери. Јер неопходност постоји, а објективних околности, некаквог потреса, удара, који би тај сусрет учинили неизбежним, нема. Питање је имају ли лидери великих сила памети, воље, способности предвиђања, како би зауставили, док не буде доцкан, нарастајући хаос.

Подела света на сфере утицаја – где су плусеви и минуси?

Караганов: Свет је увек био подељен на сфере утицаја, непосредно или посредно. Постојале су империје, ницале неформалне зоне националних интереса. Како сведочи историја, „подела из Јалте“, како су је скицирали Черчил и Стаљин, и затим је само прихватио Рузвелт, била је не превише промишљена и у многоме се заснивала на емоцијама. Распламсала се борба за Пољску, и када је западним лидерима постало јасно да је Стаљин неће дати, они су добили од њега сагласност за своје друге претензије – на пример, за Грчку. Најразговорнија подела света била је у годинама Хладног рата. Са престанком утицаја СССР-а, све је постало не тако недвосмислено. С једне стране, геополитичко „зонирање“ обезбеђује већу стабилност света, али притом оно у многоме ограничава суверенитет великог броја држава. И не сматрају све владе да је стабилност вредна тога.

У овом моменту ми видимо другачију слику – многе земље које су суседи Русије, свим силама покушавају да се било коме свију под крило и уопште не маре за суверенитет. Мада, постоји варијанта неутралности једне Швајцарске.

Пише: Сергеј Караганов
уторак, 28 март 2017 11:47

Караганов: На месту прибалтичких држава, бежао бих од НАТО-а као ђаво од крста, будући да је чланство у Алијанси, у првом реду, велика рањивост ако сте на предњим границама. Али, да би се то схватило, потребно је поседовати искуство државности, упоредиво са оним које имају Швајцарци. Па Швајцарци су се врло дуго и тешко борили пре него што су се опаметили и постигли статус који сада имају. Приметићу, не без помоћи руског цара. Наши суседи имају мало политичког и уопште државничког искуства како би схватили да је за њих најбољи избор стална неутралност. Али, сваки народ има своју судбину, укључујући и право на грешке. Најважније је да не сметају другима да живе.

Може ли се сматрати да су сфере утицаја некаква наддржавна варијанта политичког поретка?

Караганов: У великој мери инструмент контроле. Када је подела света из доба Хладног рата престала да постоји, наши политички такмаци су сасвим искрено сматрали да садашња Русија не треба да има било какву сферу утицаја. Наводно, сфере утицаја су прошлост. Али, и ЕУ и НАТО су у чистом облику – сфере утицаја и контроле. Питајте те

Пише: Сергеј Караганов
уторак, 28 март 2017 11:47

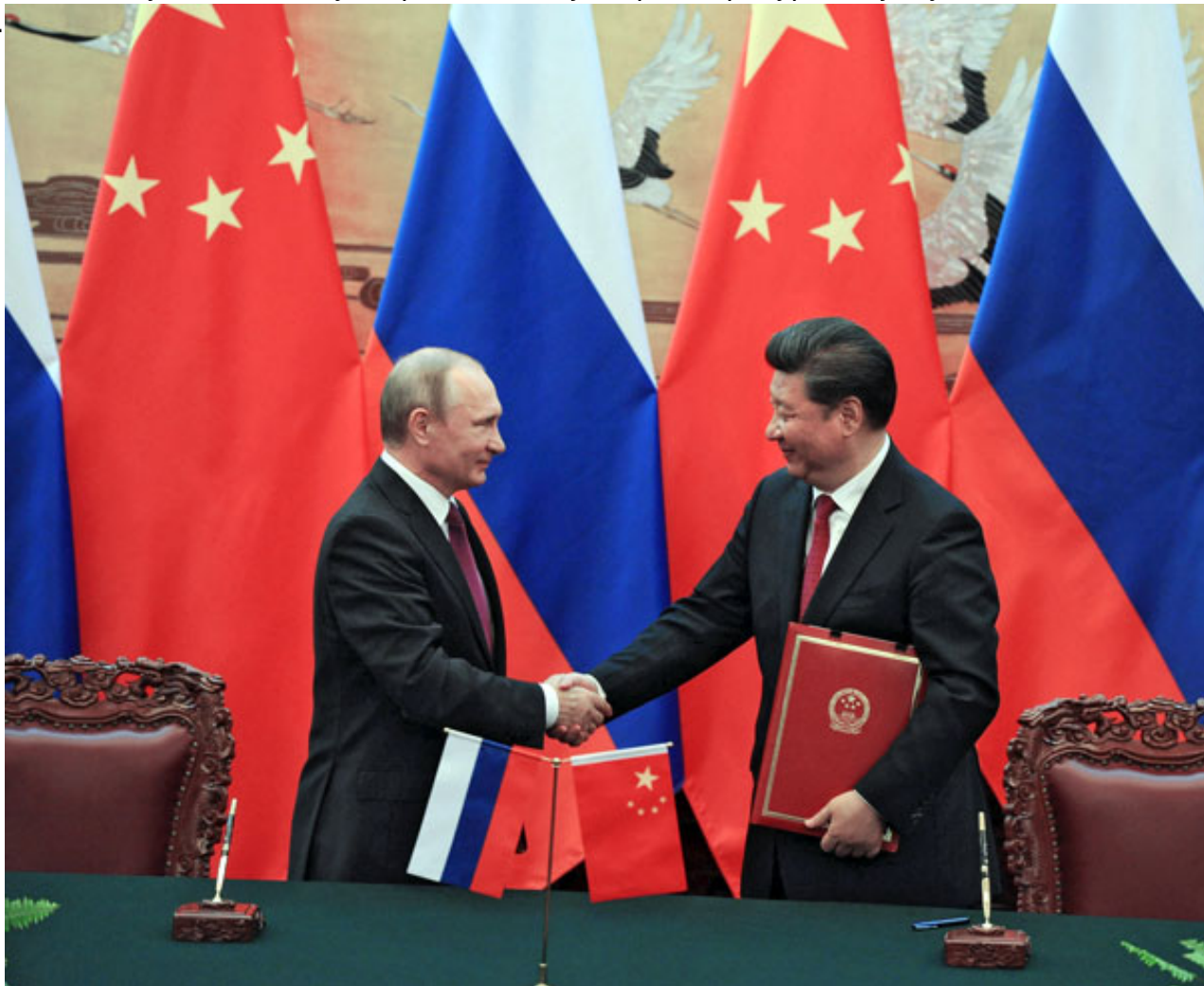
исте Румуне и Бугаре колико су задовољни тим нивоом контроле који се сада над њима остварује. Мађари већ отворено негодују. И ширење НАТО-а имало је, у првом реду, за циљ – војно-политичку контролу. Сада се из неког разлога нико тога не присећа, али НАТО се градио не као одбрамбени савез, ма какви тада били декларативни циљеви, већ као инструмент очувања политичке стабилности у земљама које су у њега улазиле. Једноставније, као осигурање од унутрашње комунистичке претње. И ако су раније неке државе тежиле ка НАТО-у, чак и када им нико није претио, сада је пак врло карактеристичан пример Црне Горе. По њу нема никаквих претњи, али је ипак на силу увлаче у Алијансу, искључиво због повећања контроле над њом, јер је НАТО и систем контроле, премда о томе није уобичајено говорити наглас. 1990-тих година, када се распао Варшавски уговор, водиле су се дискусије о политици Северноатлантске алијансе. Предлог је био или да се прошири број држава или да се искорачи из европског простора уз преузимање улоге светског полицајца. Одлучено је, да је проширење ипак пробитачније, важније и лакше, а потом је покушано да се дејствује у другом правцу, али и у Ираку, и у Либији, и у Авганистану, то је срамотно пропало. Учествујући у то време у њиховим дискусијама, ми смо предлагали да се НАТО очува као инструмент против претњи које су се већ пре двадесет година испољиле, и од тада само јачају. Пре свега, то је глобални тероризам.

Ако се састанак о којем говоримо деси, са каквим ће пакетом захтева или жеља свака од страна да седне за преговарачки сто?

Караганов: Сада ове три земље нису стварно показале шта конкретно хоће, док су сви остали у ишчекивању када ће да то покажу и да ли ће да покажу. Важно је да се схвати, да је Русију, Кину и САД могуће удружити. Пре свега, то су глобални изазови, од којих су неки заједнички. Други обједињујући фактор – то су три, у овом моменту, реално суверене државе. Постоји још низ држава са приближним статусом – та иста Индија, али она се још није снашла у својој глобалној улози, није постала, за сада, велики играч. Према томе, постоје само три државе које саме одлучују шта да чине и куда да иду. Шта оне могу да понесу са собом за преговарачки сто? Заштиту светске стабилности и одбрану својих чисто националних интереса. За Кину, углавном, то је да се не дозволи отворен конфликт са САД, који се сада чини врло вероватним, и обезбеђивање услова за свој даљи привредни раст. Сједињеним Државама такође је неопходно да избегну претерану конфронтацију са Кином и Русијом, и да се створе услови за решење низа глобалних проблема. За Русију, осим елиминисања оружаног сукоба са САД, врло је важно да се афирмише у улози велике силе. Ми такви јесмо, међутим, док нема никакве сумње у нашу политичку и војну моћ, интелектуални потенцијал, имамо једну велику слабост – ниво развијености привреде. Игра на равној нози у том „великом троуглу“ може донекле да нивелише нашу економску слабост и самим тим увећа могућности земље око решавања великог круга проблема.

Пише: Сергеј Караганов
уторак, 28 март 2017 11:47

То не значи да ћемо ми приступити тим претпостављеним преговорима као најслабија страна. Кина је уз сву своју економску моћ, за сада, на геополитичком нивоу, релативно слабија од Русије. САД су на том плану, уравнотеженија држава, али је њихова осетљива тачка – грандиозни унутрашњи политички раскол. Дозволићу себи мали екскурс. Иако се сматра, да је демократија најефикаснији начин управљања државом, садашњи догађаји у Америци показују –далеко од тога да је тако. Кина и Русија, имајући и у садашњој ситуацији, и у традицијама изградње државе, кудикамо значајнију ауторитарну компоненту, способне су да рационалније користе ресурсе који су им на располагању.

Али, очигледно је, ако би се три велике државе, а можда и више њих, Индија и Јапан такође, окупиле око заједничког стола, да би то била оптимална варијанта супротстављања нарастајућем хаосу. Стварање таквог „концерта држава“ разумно је и због тога што ће он бити поткрепљен једном снажном околношћу – постојањем нуклеарног оружја. То је озбиљан фактор светске стабилности – јасно је да ми не можемо ратовати једни са другима, пошто би у таквом рату сви учесници били губитници. Велике силе које су се споразумевале међу собом половином XX века, нису имале тако делотворан механизам обуздавања.

То је парадокс савремености – нуклеарно оружје није толико светска претња, колико спас од светског рата. Као кудикамо опасније за свет, ја бих именовао сајбер оружје, о којем ми можемо да нагађамо, али реално ништа не знамо. И управо би оно требало да буде једна од главних тема дискусије на хипотетичком састанку великих сила. Сасвим је могуће да је већ сада сајбер оружје средство масовног уништења, само што је мало ко у то упућен.

Противречности међу суперсилама имају и политички и економски карактер – Трамп прети да ће да врати у САД сву америчку производњу из Кине. Биће лоше по Кину, али није реално ни да ће се то допасти Американцима – домаћи производи сигурно ће постати скупљи. Да ли су таква питања вредна формата „велике тројке“?

Караганов: Налазимо се под утицајем животне филозофије у којој се највишом вредношћу сматра економска ефикасност. Али, није чињеница да је управо то оно најбитније. Могуће је, да после елементарног задовољења, за човека најбитнији постане морално комфоран амбијент његовог живота. Ако постоје – пристојан посао, безбедност, вера у сутра и понос својом земљом, осећај суделовања у њеној судбини, онда ће за вас све то, по свој прилици, постати кудикамо значајније од могућности да неограничено стичете великим делом вама непотребне и апсолутно бесмислене ствари. Пише се, да најсрећнији људи живе у брдовитом Бутану – где је сиромаштво екстремно. То оповргава тезу да је тобоже материјално благостање неизоставан атрибут срећног живота и главни циљ људског прогреса. Још мање јер је већ сада човечанство постигло то да је за преовлађујући део становништва планете глад престала да буде свакодневна претња. Што се тиче конкретног случаја Кине, она ће и без Трампа морати да се прилагођава новом свету. Научно-техничка револуција води ка релативном смањењу вредности рада, укључујући и јефтине, и ојачава тенденцију локализације производње. Уз то, и рад у Кини поскупљује. Ипак, мислим, да Кинези то разумеју, и одатле њихов заокрет ка унутрашњем тржишту и ка Западу преко Пута свиле.

Многи експерти именују као главног кривца за садашње невоље транснационални капитал. Колико су делотворни преговори руководиоца држава, ако светом не владају они већ финансисти-глобалисти?

Караганов: Још пре 30-40 година, сматрало се, да ће развој глобализације да доведе до стварања јединствене светске владе, да ће светом да управљају транснационалне корпорације, и међународне невладине организације. Некоме је то изгледало

Пише: Сергеј Караганов
уторак, 28 март 2017 11:47

прогресивно, неке застрашујуће, али већ сада је јасно – човечанство не иде тим путем. Где су Јунајтед Фрутс и Џенерал Моторс којима су унапред наменили власт над светом? Капитал је себе лимитирао извлачењем профита, и његов утицај на светску политику постаје све мањи. „Епл“ је врло моћна корпорација која ствара милионе корисних или бескорисних ствари, али политички, она никако не управља светом. Свет је кренуо супротним путем – ка ренационализацији, ка новом увећању улоге суверених држава. Разлога за то је мноштво, а главни од њих је схватање да се већина проблема који се сада јављају не могу решити на глобалном нивоу. Један од узрока напетости која је сада присутна у свету је у неслагању између национално оријентисаног становништва и космополитиске елите, повезане са међународним корпорацијама. А то није само олигархат, већ и велики број „белих оковратника“ који добро и угодно живе у потрошачком свету. Та елита се отргла од своје националне већине, која је, видећи да глобализација уопште није конфигурисана да решава њене проблеме, почела да се буну. Она је довела на власт Трампа, и истураће у први план, у другим земљама, нове политичаре, који ће да се боре за примарност националних интереса. Ми се сада налазимо у ситуацији коју је чак пре двадесет година било тешко предсказати – сви су сматрали да ће утицај међународних организација само да расте. Али оне губе свој значај са сваком годином. То се дâ приметити и по УН-у, и по СТО-у, и по ЕУ, и по НАТО-у. Свет се враћа на националне државе, које делују по старој логици – суверенитет, обезбеђење своје сигурности, властитих политичких интереса. Укључујући, враћам се на почетак нашег разговора, и сфере утицаја. Истина, због отворености земаља, посебно информативне, националне државе су релативно слабије. То је још један парадокс – свет се враћа ка малаксавајућој држави.

По тој логици, ЕАЕС, ШОС, БРИКС и други савези које је Русија градила јесу корак у прошлост? Ми смо већ окаснили и треба смислити нешто ново?

Караганов: Зашто? Ми сада стварамо некакву регионалну групацију, а заправо – зону заједничког утицаја, скупа са Кином и Индијом, која нам дозвољава да се развијамо, и убудуће може да постане прототип нечег новог. Свет се не развија линеарно, садашње ренационализације и ресуверенизације могу да буду замењене новим циклусом глобализације. Једна од варијанти, која ми се чини реалном, јесте појава у свету неколико великих геополитичких заједница. Једна од њих – партнерство Велике Евроазије, засновано на сарадњи Русије и Кине, и још неколико држава, у првом реду Индије, сада почиње да се активно промовише. Други сличан центар може да се формира око САД. А што се тиче Европе, за сада она се постепено лишава субјективитета и ускоро може престати да буде центар моћи.

Да ли је могућ састанак "велике тројке" - и да ли нам је потребна нова подела интересних сфера?

Пише: Сергеј Караганов
уторак, 28 март 2017 11:47

